

עמו וסביביו

(המשך מעמוד 4)

מבלי להפחית משיעורה של הגזירה והומרתה. הרי מאבק המעבר מרבה פצועים אך אינו מפיל חללים — לא כל שכן בהיות לפנינו איש המקור והמקורות, יליד ליאדי וכן משפחת רבנים, מגורל בישיבות, ולשוננו כאשר היתה לשון ראשיתו כן היתה לשון אחריתו. נמצא ענין מעבד הלשון מבאר משהו, אך הוא רחוק, כמה הוא רחוק, ממיצוי.

ויש פשרי עיקר: אמנם ר' אבא וספיחיו בארצנו, ר' נתום ור' חיים משה, גברו על וולטרמן וגבריאל וקרין, אך לא הכחידום, ואדרבא, ככל שר' אבא וספיחיו הבדיחום נתבצרו במדתפת של הנפש והיו בה בחינת גרונדשטימונג, שההשקפה של האיש החיים מסביב היו בניגוד להם, והסתירה תחת לפרנס את הרוח וכוחו היוצר קעקעתם ותחת סגולת הפרוץ דוקציה של המשורר המחבר באה סגור לתהיפרודוקציה של המשורר הקר-יין, אבל גם מבלי להפחית משיעורה של הסתירה בין גרונדשטימונג וסבי-ביה (הרי על פי הסתירה הזאת ובסיוע עובדות חותכות מבאר ר' בנימין אחריתו שלי, ת, ברנר כגזירת נפשו), הרי דוקא פה היו פתחי מוצא אחרים ועיקרם מנגינת הפלאים: אונזער לאנד. הנה ר' נחום — הוא אינו יכול לשכב. מלחמה היתה הלילה, מלחמה בארצנו, בעד ארצנו, עומד הוא ומביט לתוך הלילה, נדמה לו כאילו שומע הוא דברימה, והיפלא? הרי זו ארץ ישראל: כל נס יאמן פה, והנה ר' חיים משה — מעולם לא נתיחדה נשמתו עם בורא עולם כמו על אדמת הקודש... הנה... הנה הסוד... הסוד של ארץ ישראל, וכשהגיע לה' אחד צללה נפשו באור זך וטהור הממלא את חלל העולם ומלואו: ה' אחד. נמצא ענין הסתירה בין דברי האישיות וגידולה מבאר משהו, אך הוא רחוק, כמה הוא רחוק, ממיצוי, ושנב תיקון...

ז.

תיקון? ואולי מבליח קצה ביאור במומנט גדול בביוגרפיה שלו — בן הרב, לא ראשון ולא אחרון — יש ויש בני רבנים בחללה של ספרות הדורות האחרונים והם כבעייה גדולה לעצמה, דורות ישבו האבות על הכסאות, נגידים ומצויים, שומרי הירושם ומשמיריה, והנה ניתקה חוליה משדרשתה — בן, וברגיל המוצלה בבנים, שנועד להיות יורש המשמרת ומגוייל פארה, הרחיק ויהי סופר ביש דאל, והתמורה הזאת היא לו כבעייה שלא תמוש מלבו כל ימיו, ועיקרה במדידת תמיד, אם מדעת ואם בהיסתרה, שבין תפקידו ותפקיד אביו כנור שא המורשה, והיא מדידה שסופה לרוב חשבון, אם נהיר ואם עמום, של הפסד, ולכל המוטב חשבון של שכר היוצא בהפסדו. בדורות ראשונים, דור רות המשכילים, חיפתה על אכזריות החשבון השליית האידאולוגיה — ברק הדרור, של הבן התימר מעל חשרת חשיעבוד של האב, ושבת המושל משמה של ספירת הדעת המושכלת נראה מאושש יותר, כדורות אחרונים, דורות המודאָרנה, חיפתה על אכזריות החשבון השליית האמנות — ברק השירה של הבן התימר מעל חשדת ההלכה של האב ושבת המושל משמה של ספירת התפארת המעודנת נראה מאושש יותר, אך באשר לא חיפתה השלייה האחת והאחרת — בלטה הבעייה מלוא חומרתה, חזון עמוק הוא למי, פיידברג שהעלה את סבך בעייתו בדמות בן הרב — ולא מקרה הוא כי גם בימינו בבוא דורש לנתיבות האמונה, כיצחק שווייגר, להעלות סבך בעייתו דורנו הוא מעמידו כהמך שך הדיינות של נחמן, כשם שלא מקרה הוא, כי גם בימינו בבוא דורש לנתיבות הביקורת, כברוך קורצווייל, להעלות סבך בעיית דורנו הוא מעמיד את בן הרב ההוא כמי ששאל את השאלות, שלא ניתנה להן תשובה עד עצם היום הזה, ממשות עמוקה היא למיכה יוסף ברדיצבסקי, שבעייתו בעית בן הרב, לא הרפתה ממנו כל ימיו — זו הרגשת התעודה, שלא הניתחו להסתפק בכיבושי אידיאולוגי גיה כשם שלא הניתחו להסתפק בכיבושי אמנות אלא הכריחתו לשאול ולהשיב, ולהזור ולשאל ולהזור ולהישיב, אף כי כל שאלה היתה גדולה מפתרונה, בן הרב, חוליה בשדר שרת ארוכה של רבנים ושליטים (מאן מלכי רבנו) מדד כוחו וכוחם בשליית חזת האחת, ולפי שלא יכול היה להת-נחם בתמורת כסא הרבנות, ראשות ישיבה או ספר השו"ת לנובילה, או מסה, העמים על עצמו את כל האטלס של חידת ישראל והיותו.

אך מה יעשה בן הרב והוא מדד כוחו וכוחם של אבותיו בקיום השליית חזת האחת בדרכים שונות ונתגלתה לו ההשלייה הכפולה, גם השליית האידאולוגיה, גם השליית האמנות, אך באין כוחו כרצונו (עוד גבריאל "משך גרם לו עולמו החדש בתכלית והוא אמר להתאימו אל החיים עלי אדמות, וגם רצה להיות נביאו של אותו עולם,

באו החיים ועשוהו ללעג וקלס" — זריהו פורש בדממה ומבליע עצמו במקלות רבבות ישראל כאחד ר' נחום או כאחד ר' חיים משה, נפשו מלאה ופיו אילם: מה שייך... מה שייך...

אישם כמגידה שמורה צוואה של אביו, רב ומורה הוראה בישראל והיא צוואה מסולאה בפשטותה, צוואת תם ושלם, האפשר וברוך הסגולות שביל-דיו לא הדיין בסתר עם אביו, לא מדד את שבהם ואת שביניהם, גם אם גילגל את חייו מעבר לעולמו, (הוא שידע לתיות לעיני רבבות ואזניהם את ר' אבא, לא ידע לעבור מפתן ביה חייו של ר' אבא, מפתן בית תפילה ומד-רש) והעלה לו חשבונו מה שהעלה, על כל פנים מכיתת דברים שהיה זורה באחרית ימיו רמזה בבירור לחשבון ההוא.

ח.
יום בימים ועמד ברחוב, זו פינת המיפגש כמעט יום יום, והוא כחגי-גיות הנוהרת — הוא נוסע לראות את נכדו שילדה לו בתו: גוט אז מ'האט זיך דערלעבט. היו הרהוריו מיטלטלים בענין השם — לפי שהימים ימי החג הדעת נותנת שהרך הנולד ייקרא שם חגי, אבל הלב נותן שיקרא שם אביו: אָבער יעדער אידישער נאָמען איז זיס, אבי זיין געזונד און אין ארץ ישראל (אך כל שם יהודי הוא מתוק, ובלבד להיות בריא, וכאדק'ישדאל), ועתה, מדי אזכרנו אראנו ביחוד חוגג ונוהר — נוסע לבתו, לנכדו אשר ברמת יוחנן, אונזער לאַנד.

דב שטוק